

ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΣΧΕΣΙΟΔΥΝΑΜΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΣΗΜΕΡΙΝΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

A. B. Κοσμόπουλος¹ & Σ. Φ. Βασιλόπουλος

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθούν ορισμένα στοιχεία της πνευματικής, συναισθηματικής και ερωτικής ζωής των σημερινών εφήβων, τα οποία δεν αντιμετωπίζονται - κατά τη γνώμη μας - επαρκώς στην υπάρχουσα διεθνή βιβλιογραφία και για τα οποία υπάρχει υποψία κάποιας μεταβολής. 275 μαθητές Λυκείου και 193 δευτεροετείς φοιτητές Πανεπιστημίου (δείγμα ελέγχου) συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο, όπου απάντησαν σε ερωτήσεις αναφορικά με τα χαρακτηριστικά της σημερινής εφηβείας. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν αρκετές αποκλίσεις στις απαντήσεις των δύο δειγμάτων, με τους φοιτητές να δίνουν μια λιγότερο αντικειμενική εικόνα της εφηβείας, «εγκλωβισμένοι», όπως φαίνεται, στο δικό τους αυτό-είδωλο. Οι έφηβοι μαθητές, αντίθετα, παρουσίασαν την σημερινή εφηβεία ως αρκετά προσγειωμένη και ώριμη, η οποία όμως δεν χάνει τον πάγιο ιδεαλιστικό της χαρακτήρα.

Λέξεις-κλειδιά: Εφηβεία; Σεξουαλικότητα; Θρησκευτικότητα

1. Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια έχουν δει το φως της δημοσιότητας σημαντικές έρευνες που αναφέρονται στην ψυχολογία των Ελλήνων εφήβων. Εύλογα, λοιπόν, μπορεί να τεθεί το ερώτημα: προς τι άλλη μια έρευνα και μάλιστα μικρού αριθμητικού δείγματος και περιορισμένης προέλευσης;

Με την παρούσα έρευνα επιθυμούμε να πέσει λίγο φως σε περιοχές που δεν έχουν ιδιαίτερα ερευνηθεί επειδή, πιθανώς, είτε συνεξετάζονται με άλλα χαρακτηριστικά της ψυχολογίας του εφήβου και επομένως χάνονται μέσα στα άλλα, είτε δεν εξετάζονται διόλου ως προβληματική ή ως «καυτές» περιοχές. Και όμως, τα λίγα θέματα που εξετάζει πιλοτικά η έρευνά μας είναι κεντρικότητας

1. Εργαστήριο Σχεσιοδυναμικής Παιδαγωγικής και Συμβουλευτικής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπ/μιο Πατρών, 26 110 Πάτρα, e-mail: schesiodynamics.lab@upatras.gr, fax: +302610997612,

σημασίας, είναι θέματα που αναδεικνύει η σημερινή ψυχολογική πραγματικότητα στην κοινωνία που ζουν οι έφηβοι, είναι θέματα κρίσιμα.

Οι ερωτήσεις που τέθηκαν αποβλέπουν στον περιορισμό του σκοτεινού νέφους που καλύπτει μερικά λεπτά θέματα της εφηβείας. Έτσι, εξετάστηκαν κάποιες αντιλήψεις κοινωνικού και θρησκευτικού περιεχομένου και κάποιες συμπεριφορές φιλικού και ερωτικού περιεχομένου. Οι ερωτήσεις δόθηκαν στους ίδιους τους μαθητές της Γ', κυρίως, Λυκείου στην περιοχή των Πατρών αλλά και σε δευτεροετείς φοιτητέεφηβικές εμπειρίες, ως δείγμα ελέγχου. Ακολουθεί ανάλυση των κοινωνικών και δημογραφικών χαρ/κών του δείγματος και των απαντήσεων που έδωσαν.

2. Μέθοδος

2.1. Κοινωνικά και δημογραφικά χαρ/κά του δείγματος

275 μαθητές (μέσος όρος ηλικίας: 18 έτη) προερχόμενοι από 5 Ενιαία Γενικά Λύκεια Πατρών, ένα ΤΕΕ και ένα φροντιστήριο μέσης εκπαίδευσης, επίσης στην Πάτρα, έλαβαν μέρος στην έρευνα. Συμμετείχαν 165 κορίτσια (60.7%) και 107 αγόρια (39.3%). Το 88.2% των συμμετεχόντων παρακολουθούσε τα μαθήματα της Τρίτης Λυκείου, ενώ το 7.4% τα μαθήματα της Δευτέρας Λυκείου.

Επίσης, στην έρευνα συμμετείχαν και 193, κυρίως δευτεροετείς, φοιτητές (132 γυναίκες, 56 άνδρες) προερχόμενοι από διάφορες σχολές του Πανεπιστημίου Πατρών (π.χ. Παιδαγωγικό 33.5%, Βιολογικό 10.6%, Μηχανολόγων Μηχανικών 9.5% κ.λπ.). Το 51.4% του φοιτητών (μέσος όρος ηλικίας: 21 έτη) προέρχεται από αστική περιοχή, το 24.9% από αγροτική περιοχή και το 23.8% από ημιαστική περιοχή. Ακολουθεί περιγραφή του μορφωτικού επιπέδου του περιβάλλοντος ανατροφής για το μαθητικό και φοιτητικό δείγμα αντίστοιχα (Πίνακας 1).

Πίνακας 1

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΟΝΕΩΝ*	Μαθητές %	Φοιτητές %
Ανώτατη ή ανώτερη εκπαίδευση	23,7	49,7
Μέση εκπαίδευση (Γυμνάσιο-Λύκειο)	62,0	42,0
Στοιχειώδη εκπαίδευση (Δημοτικό)	14,3	8,3
ΣΥΝΟΛΟ	(275)100,0	(193)100,0

* Στην περίπτωση που το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα διαφέρει από το αντίστοιχο της μητέρας, λαμβάνεται υπ' όψιν μόνο η ανώτερη - από τις δύο - βαθμίδα εκπαίδευσης.

2.2. Μέσα συλλογής δεδομένων και διαδικασία

Η δειγματοληψία έλαβε χώρα κατά τη χρονική περίοδο 2000-2002. Οι ερευνητές επισκέφθηκαν τα προαναφερθέντα δημόσια σχολεία και πανεπιστημιακά τμήματα και ζήτησαν από τους μαθητές και φοιτητές να συμπληρώσουν, επί τό-

που και ανώνυμα, το βασικό ερωτηματολόγιο της έρευνας. Το ερωτηματολόγιο αυτό σχεδιάστηκε από τους συγγραφείς της παρούσας μελέτης και αποτελείται από 16 ερωτήσεις. Εκτός από τις ερωτήσεις που αφορούν την ηλικία, το φύλο των ερωτώμενων και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων τους, 6 ερωτήσεις αφορούν την ιδεολογική/κοινωνική ζωή των εφήβων, 4 ερωτήσεις αφορούν τη θρησκευτική ζωή και 6 ερωτήσεις αφορούν την συναισθηματική/ερωτική ζωή των σημερινών εφήβων. Καμία πληροφορία που θα μπορούσε να αποκαλύψει την ταυτότητα των ερωτώμενων δεν ζητήθηκε (π.χ. όνομα, διεύθυνση). Η εισαγωγική παράγραφος του ερωτηματολογίου που δόθηκε στους φοιτητές ήταν η ακόλουθη:

Αγαπητέ φοιτητή/φοιτήτρια. Παρακάτω παρατίθενται ορισμένες συμπεριφορές και νοοτροπίες που πιθανώς παρουσιάζει ο/η έφηβος σήμερα (αγόρι ή κορίτσι, μαθητής ή μαθήτρια Λυκείου) των 17 περίπου ετών. Σε παρακαλούμε να σημειώσεις εάν συμφωνείς ή διαφωνείς καθώς και να διαλέξεις την πρόταση που ταιριάζει περισσότερο στην προσωπική σου εμπειρία. Εννοείται πως μιλάς μέσα από τις εμπειρίες τις δικές σου ή των ομόφυλών σου.

Ανάλογη ήταν και η εισαγωγική παράγραφος του ερωτηματολογίου για τους εφήβους μαθητές. Οι ερευνητές ήταν στην διάθεση των συμμετεχόντων καθ' όλη τη διάρκεια της συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου, προκειμένου να δώσουν περαιτέρω διευκρινίσεις ή επεξηγήσεις. Η συμμετοχή στην έρευνα διήρκεσε περίπου 15 λεπτά και ήταν εθελοντική. Καταβλήθηκε ιδιαίτερη προσπάθεια ώστε να δοθούν αληθινές και ειλικρινείς απαντήσεις από τους μαθητές και τους φοιτητές.

3. Ανάλυση των απαντήσεων του μαθητικού δείγματος

3.1. Ιδεολογία και θρησκευτικότητα

Η πλειοψηφία των εφήβων μαθητών απάντησε ότι η καριέρα είναι γι' αυτούς μέσο για καλύτερη ζωή (68.5%) αλλά και αυτοσκοπός (15.6%) καθώς και ανάγκη για επιβίωση (12.2%). Ένα 2.6% δήλωσε κάτι άλλο από τις προαναφερθείσες επιλογές, όπως μέσο για προσωπική ανάπτυξη, ολοκλήρωση και δημιουργία.

Στο ερώτημα, «σε απασχολούν κοινωνικά οράματα και αγώνες για τη βελτίωση συνθηκών της ζωής του κόσμου», η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε καταφατικά (82.1%) και μόλις το 17.9% δήλωσε πως δεν έχει τέτοιες ανησυχίες. Όσοι απάντησαν αρνητικά (αλλά και αρκετοί που απάντησαν καταφατικά στην προηγούμενη ερώτηση) αιτιολόγησαν τη μη ενασχόλησή τους με αυτά αναφέροντας πως δεν πιστεύουν ότι θα αλλάξει κάτι (46.8%) αλλά και πως δεν έχουν χρόνο (44.1%) να το πράξουν. Ένα 8.6% των ερωτηθέντων έδωσαν άλλους λόγους, όπως ότι δεν έχουν αποκτήσει (ακόμα) δύναμη (π.χ. οικονομική δύναμη, δικαίωμα ψήφου - 8 έφηβοι), δεν βρίσκουν άτομα της ίδιας ιδεολογίας (1 μαθητής) ή διότι έχουν σημαντικότερα πράγματα να κάνουν (1 μαθητής).

Στο θρησκευτικό τομέα τώρα, το 26.6% των μαθητών θεωρούν πως επηρεάζε-

ται ο τρόπος της ζωής τους από θρησκευτικές πεποιθήσεις, ένα παρόμοιο ποσοστό (25.5%) δεν συμφωνεί με την παραπάνω πρόταση, ενώ το 47.8% των μαθητών βρίσκεται σε μια μέση κατάσταση («έτσι κι έτσι»). Ωστόσο, απαντώντας στην ερώτηση εάν πιστεύουν ότι η θρησκευτική πίστη μπορεί να δώσει νόημα στην ζωή τους, ένα υψηλό ποσοστό (81%) δήλωσε πως συμφωνεί και μόνο το 19% των εφήβων εξέφρασε την διαφωνία του. Ακόμα υψηλότερο είναι το ποσοστό των μαθητών που θρησκευούν (88.3%), εκ των οποίων το 53.5% το πράττουν με το δικό τους τρόπο, ενώ το 45.3% ακολουθεί περισσότερο το τυπικό της Εκκλησίας.

Τέλος, μόνο ένα ελάχιστο ποσοστό μαθητών (2.6%) δηλώνει πως δεν πιστεύει στην αξία της αλληλεγγύης και στη συνεργασία των ανθρώπων. Οι περισσότεροι (56.1%) φαίνεται πως πιστεύουν στα παραπάνω, αλλά θεωρούν ότι το σημερινό κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον δεν τους ενθαρρύνει να τα αναπτύξουν. Ακολουθεί το 27.3% που πιστεύει στην αλληλεγγύη των ανθρώπων και την καλλιέργει, ενώ ένα 14% των ερωτηθέντων πιστεύει αλλά δεν έχει χρόνο να την καλλιερήσει.

3.2. Συναισθηματική και ερωτική συμπεριφορά (μαθητικό δείγμα)

Η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών (84.6%) θεωρούν πως έχουν στενό φίλο με τον οποίον επικοινωνούν βαθιά και στον οποίον χωρίς δισταγμό ανοίγουν την καρδιά τους και στηρίζονται. Όσοι διαφωνούν, προτάσσουν ως αιτία το γεγονός ότι δυσκολεύονται να βρουν την ίδια ανταπόκριση στον άλλον (47.9%), δεν πιστεύουν στην αξία της γνήσιας και ουσιαστικής φιλίας (27.1%), διστάζουν να επικοινωνήσουν βαθιά και αρκούνται σε 2-3 επιφανειακές φιλίες (20.8%) και, τέλος, δεν έχουν χρόνο να αναπτύξουν ουσιαστικές φιλίες, παρά την επιθυμία τους (4.2%).

Στο ερωτικό πεδίο, το 44.1% των μαθητών δηλώνουν πως έχουν συναισθηματική σχέση με άλλο πρόσωπο –που για τους μισούς περίπου (50.8%) είναι και η πρώτη σοβαρή σχέση. Απ' όσους είχαν και άλλοτε σχέσεις, η εμπειρία αυτή ήταν ουδέτερη για το 49.8%, θετική για το 36.2% και αρνητική για το 13.1% των ερωτηθέντων. Στην ερώτηση, «καταφεύγεις, αναζητώντας ικανοποίηση, σε περιοδικά-ταινίες ερωτικού περιεχομένου», η πλειοψηφία (75.1%) των μαθητών έδωσε αρνητική απάντηση (βλέπε Πίνακα 3). Οι υπόλοιποι δήλωσαν πως το πράττουν ευκαιριακά (19.0%), συχνά (4.0%), ή πολύ συχνά (1.8%). Επίσης, ο Πίνακας 2 δείχνει τη συχνότητα των ερωτικών επαφών που δηλώνουν πως έχουν οι έφηβοι με το σύντροφό τους. Παρατηρούμε πως η πλειοψηφία των εφήβων μαθητών (57.9%) δηλώνει αποχή από κάθε ερωτική επαφή με σύντροφο. Συνδέεται άραγε η αισθητή θρησκευτικότητα που παρατηρήθηκε προηγουμένως με τη συγκρατημένη, σχετικά, ερωτική συμπεριφορά των εφήβων; Ο Werner-Wilson (1998) πάντως έδειξε με την έρευνά του πως ο παράγων *θρησκευτική συμμετοχικότητα* (religious participation) ήταν ο πιο σημαντικός προβλεπτικός δείκτης των στάσεων του εφήβου απέναντι στον ερωτισμό (sexual attitudes). Είναι, επομένως, πιθανό πως η τακτική συμμετοχή στα θρησκευτικά δρώμενα προμηθεύει τον έφηβο με ένα αξιακό σύστημα που ενθαρρύνει την υπεύθυνη σεξουαλική συμπεριφορά –με τη μορφή της αποχής (Werner-Wilson, 1998). Τέλος, οι τρεις πιο σημαντικοί λόγοι, για τους οποίους οι έφηβοι δεν έχουν επαφή ή συχνή επαφή είναι:

1. Πιστεύουν ότι δεν ήρθε ο καιρός γι' αυτό (Μ.Ο. = 1.65, Τ.Α. = 1.39)¹.
2. Φοβούνται (ΑΙΔΣ, ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, κ.λπ.) (Μ.Ο.= 1.04, Τ.Α.= 1.09).
3. Δεν την χρειάζονται (Μ.Ο.= 0.56, Τ.Α.= 0.92).

Πίνακας 2

ΕΧΕΙΣ ΕΡΩΤΙΚΗ ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΣΥΝΤΡΟΦΟ;	ΦΥΛΟ		
	Κορίτσια %	Αγόρια %	ΣΥΝΟΛΟ %
Καθόλου	73,5	34,0	57,9
Κάθε μήνα	0,6	4,7	2,2
Κάθε 15 ημέρες	1,9	2,8	2,2
Κάθε εβδομάδα	4,3	13,2	8,1
Συχνότερα	11,1	8,5	10,0
Ευκαιριακά	8,6	36,8	19,6
ΣΥΝΟΛΟ	(162)100,0	(106)100,0	(271)100,0

($\chi^2_{(5)} = 54.93, p < 0.001$)

3.3. Διαφορές των δύο φύλων (μαθητικό δείγμα)

Τα αγόρια φαίνεται να τα απασχολούν λιγότερο τα κοινωνικά οράματα και αγώνες για τη βελτίωση συνθηκών ζωής του κόσμου ($\chi^2_{(1)} = 15.70, p < 0.001$). Επίσης, επηρεάζεται λιγότερο ο τρόπος ζωής τους από θρησκευτικές πεποιθήσεις, εν συγκρίσει με τις αντίστοιχες απαντήσεις των κοριτσιών, $\chi^2_{(2)} = 9.04, p < 0.02$. Αυτή η ευαισθησία σε θρησκευτικά ζητήματα αντανακλάται και στο γεγονός ότι το γυναικείο φύλο θρησκεύει περισσότερο, $\chi^2_{(1)} = 10.71, p < 0.002$.

Στο συντροφικό και ερωτικό πεδίο προκύπτουν πολλές και σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα, που επιβεβαιώνουν την αντίληψη της προβολής του άνδρα μέσα από την γυναικεία κατάκτηση, ρόλος που η αγωγή τους έπεισε να θεωρούν ως ταιριαστό στο φύλο του αρσενικού (Κοσμόπουλος, 2002). Καταρχήν, περισσότερα αγόρια παρά κορίτσια δηλώνουν πως έχουν συναισθηματικό δεσμό με άλλο πρόσωπο, $\chi^2_{(1)} = 5.23, p < 0.03$. Επιπλέον, η πλειοψηφία των αγοριών δηλώνει πως είχε συνάψει και παλαιότερες (σοβαρές) σχέσεις κατά το παρελθόν, ενώ για την πλειοψηφία των κοριτσιών αποτελεί την πρώτη τους σοβαρή σχέση, $\chi^2_{(1)} = 12.81, p < 0.001$. Οι προηγούμενες, αυτές, εμπειρίες ήταν περισσότερο θετικές και λιγότερο ουδέτερες για τα αγόρια, εν συγκρίσει με τις αντίστοιχες των κοριτσιών, $\chi^2_{(2)} = 27.45, p < 0.001$.

Διαφυλικές διαφορές προέκυψαν αναφορικά με την αναζήτηση υποκατάστατης ερωτικής ικανοποίησης (βλέπε Πίνακα 3), με τα αγόρια να δηλώνουν πως καταφεύγουν συχνότερα από τα κορίτσια στη διεξοδο αυτή. Σημαντική ήταν και η διαφορά μεταξύ αγοριών και κοριτσιών ως προς την συχνότητα της ερωτικής επαφής (βλέπε Πίνακα 2). Τα αγόρια εμφανίζονται να είναι, κυρίως, ευκαιριακοί αναζητητές της ερωτικής επαφής, ενώ τα κορίτσια προτιμούν να μην έχουν τέτοιου είδους επαφές ακόμα. (Και άλλες έρευνες έχουν δείξει ότι οι άρρενες

έφηβοι δηλώνουν πως έχουν συχνότερες ερωτικές επαφές απ' ότι τα κορίτσια; Herald, Valenzuela, & Morris, 1992; Newcomer & Udry, 1985). Επιπλέον, ελαφρώς διαφορετικοί ήσαν οι λόγοι που προέβγαλαν τα δύο φύλα προκειμένου να αιτιολογήσουν την έλλειψη (συχνής) ερωτικής επαφής. Τα κορίτσια θεωρούν ότι δεν ήρθε ο καιρός γι' αυτό (Μ.Ο. = 2.02, *T.A.* = 1.27), δείχνουν να φοβούνται το AIDS, ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, κ.λπ. (Μ.Ο. = 1.05, *T.A.* = 1.03), και νιώθουν πως δεν χρειάζονται κάτι τέτοιο (Μ.Ο. = 0.58, *T.A.* = 0.94). Τα αγόρια, πάλι, δίνουν παρόμοια προτεραιότητα στους δύο πρώτους λόγους [φόβος για AIDS, ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη κ.λπ. (Μ.Ο. = 1.05, *T.A.* = 1.03), δεν ήρθε ο καιρός γι' αυτό (Μ.Ο. = 1.00, *T.A.* = 1.35)], ενώ προτάσσουν ως τρίτη, κατά σειρά, αιτία το ότι δεν βρίσκουν ανταπόκριση από τον ερωτικό σύντροφο (Μ.Ο. = 0.62, *T.A.* = 1.04).

Πίνακας 3

ΚΑΤΑΦΕΥΓΕΙΣ ΣΕ ΕΡΩΤΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ-ΤΑΙΝΙΕΣ;	ΦΥΛΟ		
	Κορίτσια %	Αγόρια %	ΣΥΝΟΛΟ %
Καθόλου	87,7	55,1	75,1
Συχνά	1,8	7,5	4,0
Πολύ συχνά	0,0	4,7	1,8
Ευκαιριακά	10,4	32,7	19,0
ΣΥΝΟΛΟ	(163)100,0	(107)100,0	(273)100,0

(χ^2 (3) = 38.47, $p < 0.001$)

4. Ανάλυση των απαντήσεων του φοιτητικού δείγματος

4.1. Ιδεολογία, Μεταφυσική, συντροφικότητα

Η πλειοψηφία των φοιτητών (57.4%) συμφωνεί ότι ο σημερινός έφηβος, όχι μόνο είναι υποχρεωμένος να δουλεύει πολύ προετοιμαζόμενος για την είσοδό του στην Γ'θμια Εκπαίδευση, αλλά και δεν πιστεύει ότι αξίζει κάτι άλλο στη ζωή περισσότερο από την καριέρα και την κοινωνικό-επαγγελματική ανέλιξη και επιτυχία, δίνοντας έτσι μια πιο απαισιόδοξη εφηβική εικόνα.

Στη δεύτερη ερώτηση, η πλειοψηφία των φοιτητών συνεχίζει να εμφανίζεται πιο απαισιόδοξη, εν συγκρίσει με τους μαθητές, πιστεύοντας ότι ο σημερινός έφηβος δεν ασχολείται με κοινωνικά οράματα και αγώνες (11.6%), είτε διότι δεν έχει χρόνο (48.9%), είτε διότι δεν πιστεύει σε αυτά (10.0%). Αντίθετα, ένα μικρό ποσοστό (27.9%) θεωρεί ότι ο έφηβος σήμερα ασχολείται με κοινωνικά οράματα και αγώνες και προσπαθεί. Επομένως, το μόνο σημείο στο οποίο φαίνεται να συγκλίνουν τα δύο ερευνητικά δείγματα είναι πως η έλλειψη χρόνου είναι ένας βασικός λόγος για τον οποίον δεν ασχολείται όσο θα ήθελε ο έφηβος με κοινωνικούς αγώνες και οράματα.

Διαφορές υπάρχουν και μεταξύ των απαντήσεων μαθητών και φοιτητών ως προς τις μεταφυσικές ανησυχίες του εφήβου σήμερα. Για το 33.7% των φοιτη-

τών, ο σημερινός έφηβος δεν πιστεύει πως η Μεταφυσική μπορεί να νοηματοδοτήσει την ζωή του και να τον βοηθήσει να λύσει να σύγχρονα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Το 24.4% των φοιτητών πιστεύει ότι ο έφηβος δεν έχει χρόνο να ασχοληθεί με τα μεγάλα μεταφυσικά ερωτήματα και ένα μικρότερο ποσοστό (14.5%) αρνείται πως έχει μεταφυσικές ανησυχίες. Αντίθετα, για το 24.9% των φοιτητών ο σημερινός έφηβος και μεταφυσικές ανησυχίες έχει και βρίσκει νόημα μέσα από αυτές. Επομένως, οι φοιτητές μοιάζουν να μην πιστεύουν ότι οι έφηβοι έχουν μεταφυσικές ανησυχίες, εν αντιθέσει με τους μαθητές που προσδοκούν πως η Πίστη θα τους βοηθήσει να βρουν νόημα, έστω και αν δεν επηρεάζεται απόλυτα η ζωή τους έως τώρα.

Αναφορικά με την πίστη του εφήβου στην αξία της κοινωνικής αλληλεγγύης, οι απαντήσεις των δύο δειγμάτων φαίνεται να συγκλίνουν περισσότερο μεταξύ τους. Έτσι, η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών (70.5%) δέχεται ότι ο έφηβος σήμερα πιστεύει στην αλληλεγγύη και συνεργασία των ανθρώπων, αλλά αποθαρρύνεται από το κοινωνικό-οικονομικό πλαίσιο προκειμένου να την αναπτύξει. Για το 18.7% των ερωτηθέντων ο σημερινός έφηβος και πιστεύει στην αλληλεγγύη και την καλλιέργει. Ακολουθεί το απαισιόδοξο 4.7% και 5.2% των φοιτητών, σύμφωνα με το οποίο ο έφηβος, είτε δεν πιστεύει στην αξία των παραπάνω είτε δεν έχει χρόνο να τα καλλιέργησει, αντίστοιχα. Παρά την εγγύτητα των απαντήσεων οι διαφορές ήταν στατιστικά σημαντικές, $\chi^2 (3) = 17.26, p < 0.002$. Οι μαθητές φαίνεται να έχουν λιγότερο χρόνο στη διάθεσή τους για να καλλιέργησουν την αλληλεγγύη, αλλά πιστεύουν περισσότερο σε αυτήν και την καλλιεργούν συστηματικότερα ενώ αποθαρρύνονται λιγότερο από το περιβάλλον, εν συγκρίσει με το τι πιστεύουν οι φοιτητές.

Σύγκλιση ανάμεσα στα δύο δείγματα υπήρξε στην πέμπτη ερώτηση. Έτσι, το 71.4% των φοιτητών διαφωνεί με την άποψη πως ο σημερινός έφηβος «δεν έχει στενό φίλο με τον οποίον επικοινωνεί βαθιά και στον οποίον χωρίς δισταγμό ανοίγει την καρδιά του και στηρίζεται». Όσοι συμφωνούν θεωρούν ως κύρια αίτια το γεγονός ότι ο έφηβος διστάζει να επικοινωνήσει βαθιά και αρκείται σε 2-3 επιφανειακές φιλίες (44.8%), ή ότι δυσκολεύεται να βρει την ίδια ανταπόκριση στον άλλον (43.1%).

4.2. Ερωτική συμπεριφορά (φοιτητικό δείγμα)

Η πλειοψηφία των φοιτητών (62%) φαίνεται να διαφωνεί με το ότι ο σημερινός έφηβος «δεν ανταποκρίνεται εύκολα στο ερωτικό κάλεσμα του άλλου, ακόμα και αν τον ενδιαφέρει». Όσοι συμφωνούν, προτείνουν ως πιθανές αιτίες του φαινομένου:

- α) διάφορους φόβους που επικρατούν, π.χ. φόβος της προδοσίας, της απόρριψης, της ερωτικής απογοήτευσης, κ.λπ. (11.9%)
- β) την έλλειψη εμπιστοσύνης, δυσπιστία (11.4%)
- γ) την ανασφάλεια, προβληματισμό (7%)

Η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών (81.2%) φαίνεται να διαφωνεί με τη άποψη ότι ο σημερινός έφηβος προτιμάει υποκατάστατες ερωτικές ικανοποιή-

σεις παρά την απευθείας επαφή με σύντροφο, πλησιάζοντας έτσι τις απαντήσεις των μαθητών. Όσοι απάντησαν καταφατικά, απέδωσαν το γεγονός αυτό: (α) στο ότι η υποκατάστατη ερωτική ικανοποίηση είναι «ευκολότερη», χωρίς (συναισθηματικό) κόστος (4.8%), (β) στην έλλειψη επικοινωνίας /μοναξιά (3.7%) και (γ) στις δυσκολίες που παρουσιάζουν οι ερωτικές σχέσεις (3.2%).

Η συχνότητα με την οποία ο σημερινός έφηβος φέρεται έχει ερωτική επαφή με σύντροφο - πάντα κατά τους φοιτητές - δίνεται στον Πίνακα 4. Εδώ έχουμε σημαντική απόκλιση από τις αντίστοιχες απαντήσεις των μαθητών. Έτσι, παρατηρούμε ότι μόνο ένα μικρό ποσοστό (12.2%) φοιτητών δέχεται ότι οι έφηβοι δεν έχουν καθόλου ερωτική ζωή, πιθανότατα επηρεασμένοι από τη μεγαλύτερη ανεξαρτησία και ελευθεριότητα του τωρινού φοιτητικού status, αλλά και την αυξημένη σταθερότητα των ερωτικών σχέσεων. Επίσης, η διαφορά στις απαντήσεις των δύο δειγμάτων μπορεί να ερμηνευτεί και από το γεγονός ότι η πλειοψηφία των φοιτητών προερχόταν από αστικό περιβάλλον και διέθετε γονείς με ανώτερη μόρφωση.

Τέλος, οι τρεις πιο σημαντικοί λόγοι, για τους οποίους ο έφηβος δεν έχει (συχνή) ερωτική επαφή είναι:

α) Φοβάται (AIDS, ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη κτλ.)

(M.O. = 1.74, T.A. = 1.24).

β) Δεν βρίσκει ανταπόκριση από τον ερωτικό σύντροφο

(M.O. = 1.03, T.A. = 1.20).

γ) Είναι πολύ κουρασμένος (M.O. = 0.70, T.A. = 1.00).

Γενικά, είτε πρώτο έρχεται στις προτιμήσεις, είτε δεύτερο (όπως στους μαθητές), ο φόβος των σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων και της ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης φαίνεται να αποτελεί σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα της εφηβικής ερωτικής ορμής και έκφρασης (Hatfield & Rapson, 1996). Το εύρημα αυτό σε συνδυασμό με την καταγραμμένη στη διεθνή βιβλιογραφία τάση των εφήβων να επιδίδονται σε ερωτικές πρακτικές υψηλού κινδύνου², αναδεικνύουν τη σημασία της σεξουαλικής, ορθότερα, ερωτικής αγωγής (Κοσμοπούλος, 2002) και εκπαίδευσης πάνω στις σύγχρονες μεθόδους αντισύλληψης και προφύλαξης στη Δευτεροβάθμια /Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Πίνακας 4

Ο ΕΦΗΒΟΣ ΕΧΕΙ ΕΡΩΤΙΚΗ ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΣΥΝΤΡΟΦΟ;	ΦΥΛΟ		ΣΥΝΟΛΟ
	Γυναίκες	Άνδρες	
	%	%	%
Καθόλου	14,6	7,5	12,2
Κάθε μήνα	28,5	34,0	30,4
Κάθε 15 ημέρες	16,3	9,4	13,8
Κάθε εβδομάδα	26,0	22,6	24,3
Δύο ή περισσότερες φορές την εβδομάδα	14,6	26,4	19,3
ΣΥΝΟΛΟ	(123)100,0	(53)100,0	(193)100,0

($\chi^2(4) = 6.07, \mu.σ.$)

4.3. Διαφορές των δύο φύλων (φοιτητικό δείγμα)

Οι άνδρες του φοιτητικού δείγματος εμφανίζονται περισσότερο απαισιόδοξοι ($\chi^2_{(3)} = 10.31, p < 0.02$) αναφορικά με το αν πιστεύει ή όχι ο σημερινός έφηβος στην αξία της αλληλεγγύης και στη συνεργασία των ανθρώπων. Επίσης, μικρές διαφυλικές διαφορές προκύπτουν ως προς την ιεράρχηση των αιτιών που ερμηνεύουν την έλλειψη (συχνής) ερωτικής επαφής στους εφήβους. Οι γυναίκες θεωρούν ως πρώτη αιτία τον φόβο του Aids, της ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης κ.λπ. (M.O.= 1.95, T.A.= 1.18), ενώ οι άντρες προτάσσουν την έλλειψη ανταπόκρισης από τον ερωτικό σύντροφο (M.O.= 1.37, T.A.= 1.31).

Είναι άξιο ερμηνείας το γεγονός ότι στο φοιτητικό αυτό δείγμα δεν παρατηρήθηκαν οι σημαντικές διαφυλικές διαφορές ως προς τη συχνότητα υποκατάστατης ερωτικής ικανοποίησης ή ερωτικής ικανοποίησης με σύντροφο, που προέκυψαν με το μαθητικό δείγμα. Η ύπαρξη (ή ανυπαρξία) σημαντικών διαφυλικών διαφορών μπορεί να οφείλεται σε ποικίλους παράγοντες: είτε στο ισχυρό της ψυχοβιολογικής παρόρμησης, είτε στην πίεση που νιώθουν οι έφηβοι μαθητές να ανταποκριθούν στο στερεότυπο του ρόλου τους, είτε στην εξισορρόπηση των ερωτικών εμπειριών για τα δύο φύλα που επέρχεται με την απόκτηση του φοιτητικού status και την επακόλουθη ανεξαρτησία, είτε σε όλους αυτούς τους παράγοντες μαζί. Ένα σημαντικό ερμηνευτικό στοιχείο είναι και το γεγονός ότι το 51.4% των φοιτητών προέρχονταν από αστικό περιβάλλον (κυρίως από την Αθήνα) και ότι περισσότεροι φοιτητές, απ' ό,τι μαθητές, προέρχονταν από οικογένειες με ανώτερο μορφωτικό επίπεδο γονέων (Γ'θμια Εκπαίδευση). Επομένως, είναι πιθανόν οι φοιτητές να ενηλικιώθηκαν σε ένα πιο σύγχρονο και ανεκτικό οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον, όπου η απόκλιση στην διαφυλική διαπαιδαγώγηση και κοινωνικοποίηση είναι μικρότερη, εν συγκρίσει με τους (Πατριούς) μαθητές.

5. Συζήτηση

Είναι γενικώς, πιστεύουμε, παραδεκτό πως οι σημερινοί έφηβοι δέχονται μεγάλη πίεση από την κοινωνία των ενηλίκων για να συμμορφωθούν με τις απαιτήσεις της. Τα πρότυπα και οι ανάγκες τους οδηγούν σε προσαρμογή. Η πίεση αυτή φθάνει στους νεαρούς εφήβους απευθείας μέσα από τις κοινωνικές δομές και λειτουργίες, μα προ πάντων μέσα από την ατμόσφαιρα που τα παιδιά εισπνέουν, σε κάθε εποχή και περιβάλλον. Ιδιαίτερα όμως ασκείται μέσω των «σημαντικών άλλων» της εφηβικής νεολαίας, δηλαδή –συνήθως– των γονιών και δασκάλων τους, προκειμένου να τη βοηθήσουν «να επιβιώσει και επιτύχει» σε μια δύσκολη ζωή. Οπότε διερωτάται κανείς αν μέσα σε αυτές τις συνθήκες παραμένει εφηβική...η εφηβεία. Μια τέτοια ανησυχία των ερευνητών έγινε μια πρώτη προσπάθεια να απαντηθεί από την παρούσα μικρή έρευνα. Μας ενδιέφεραν μερικές πλευρές –ομολογουμένως πολύ ευαίσθητες στις επιδράσεις του περιβάλλοντος και των εποχών– της εφηβικής ψυχολογίας που, συνήθως, δεν αναφέρονται στη βιβλιογραφία.

Συγκεκριμένα μας ενδιέφεραν τα εξής (που δηλώνουμε υπό μορφή ερωτήματος):

- Η προετοιμασία της καριέρας και η επιδίωξη της επιτυχίας στη ζωή είναι μέσο ή αυτοσκοπός για τους σημερινούς εφήβους των αστικών περιοχών;
- Έχει κοινωνικές- πολιτικές ανησυχίες και οράματα ο σημερινός έφηβος ή ενδιαφέρεται μόνο για την επιβίωση και το βόλεμά του;
- Έχει μεταφυσικές ανησυχίες, θρησκεία, και αν «ναι», θρησκεία τυπικά ή προσωπικά και δημιουργικά;
- Πιστεύει στην κοινωνική αλληλεγγύη και την καλλιέργει;
- Πιστεύει στη φιλία, την απολαμβάνει;
- Έχει ερωτικές σχέσεις ολοκληρωμένες και υγιείς;

Όπως θα έγινε αντιληπτό επιχειρούμε μια πρώτη διερεύνηση της κατάστασης της εφηβικής νεολαίας σε ελάχιστες, πλην όμως, κρίσιμες πλευρές της ψυχολογίας τους. Σε πλευρές για τις οποίες υπάρχει στους ερευνητές υποψία κάποιας μεταβολής.

Κρατώντας κάποιες μικρές επιφυλάξεις (που ελπίζουμε να διασκεδαστούν μέσα από μια ευρύτερη και πιο αυστηρή έρευνα), λέμε πως αυτό που είδαμε είναι διαφορετικό από το προσδοκώμενο: Είδαμε και τους σημερινούς μαθητές να χαρακτηρίζονται από τα ίδια και σταθερά χαρακτηριστικά της εφηβείας, αλλά πολύ πιο ώριμους, «μεγαλύτερους από το μπόι τους», θα έλεγε κανείς.

Η έκπληξη της έρευνάς μας είναι οι φοιτητές που φάνηκε να είναι - κατά κάποιο τρόπο - εγκλωβισμένοι νόρκισσοι στο στερεοτυπικό τους αυτό-είδωλο και να βλέπουν τον εαυτό τους του χθες με τρόπους που τους παρέχουν ηδονή γι' αυτό (τη φοιτητική τους ιδιότητα) που έχουν και απολαμβάνουν. Είδαμε δηλαδή οι εκτιμήσεις των φοιτητών για ορισμένα χαρακτηριστικά της ψυχολογίας του μεγάλου εφήβου αρκετά να διαφέρουν από τις εκτιμήσεις των ίδιων των μαθητών. Ο Πίνακας 5 παρουσιάζει συγκριτικά τις πιο σημαντικές επιμέρους διαφορές.

Οι διαφορές κάνουν εντύπωση για τους εξής λόγους:

Οι φοιτητές είχαν μόλις προ δύο ετών, περίπου, εγκαταλείψει τα μαθητικά έδρανα. Δεν μπορεί κανείς να πει ούτε πως διαφέρουν οι γενιές, ούτε πως ξέχασαν τις εμπειρίες, εντυπώσεις και σχετικές αναμνήσεις.

Οι διαφορές απλώνονται θεματικά σε όλο, σχεδόν, το εύρος του ερωτηματολογίου και χαρακτηρίζονται από το ότι δίνουν μια άλλη εικόνα για τον έφηβο λιγότερο κολακευτική από τη δική τους εικόνα, σύμφωνα με τις κρατούσες στερεοτυπικές συναδελφικές αντιλήψεις για τον φοιτητή στα Πανεπιστήμια. Διακρίνεται άραγε κάποια ανταγωνιστική διάθεσή τους προς τους μαθητές;

Εμείς καταφύγαμε στο δείγμα των φοιτητών, με την ελπίδα της ομοιότητας, αν όχι της ταυτότητας μεταξύ τους, επειδή ήταν πολύ δύσκολο να θέσουμε στους μαθητές λεπτές και δύσκολές ερωτήσεις και, μάλιστα, μέσα στο δημόσιο σχολείο. Ελπίζαμε πως θα είχαμε ένα δείγμα ελέγχου, τουλάχιστον, αν όχι μια όψη της εφηβείας μέσα από τη φοιτητική ματιά.

Το γενικό εφηβικό πορτραίτο που ζωγραφίζεται είναι το ακόλουθο:

Ο σημερινός έφηβος των αστικών κέντρων (όπως προκύπτει από τις απαντήσεις των *μαθητών*):

- Φαίνεται να ενδιαφέρεται για την καριέρα επειδή τον φοβίζει η επιβίωση. Όμως, δεν θεωρεί την καριέρα αυτοσκοπό.
- Φαίνεται να έχει κοινωνικές ανησυχίες και οράματα για ένα καλύτερο κόσμο, αλλά δεν ασχολείται πολύ επειδή «δεν βγαίνει τίποτε» κι επειδή του λείπει ο χρόνος.
- Φαίνεται να έχει θρησκευτική πίστη επειδή του δίνει νόημα στη ζωή.
- Φαίνεται ότι πιστεύει στην αξία της κοινωνικής αλληλεγγύης και κάπως την καλλιεργεί.
- Φαίνεται πως διατηρεί στενές και ουσιαστικές φιλίες.
- Λιγότεροι από τους μισούς μαθητές δηλώνουν ότι έχουν ερωτική σχέση.
- Η πλειοψηφία των μαθητών δεν καταφεύγει σε ερωτικά υποκατάστατα.
- Περισσότεροι από τους μισούς μαθητές δηλώνουν πως δεν έχουν ερωτική επαφή διότι δεν νιώθουν ακόμα έτοιμοι γι' αυτό.

Αναφορικά με τις απαντήσεις των φοιτητών προκύπτουν τα εξής:

- Θεωρούν (οι περισσότεροι) ότι οι έφηβοι κυνηγούν την καριέρα, δεν έχουν κοινωνικά οράματα, μάλλον δεν πιστεύουν ότι η Μεταφυσική μπορεί να νοηματοδοτήσει τη ζωή τους, ανταποκρίνονται στο ερωτικό κάλεσμα και έχουν ερωτική ζωή, αν και φοβούνται (AIDS, ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη κ.λπ.).
- Σε όλες αυτές τις απαντήσεις τους διαφοροποιούνται από τους ίδιους τους εφήβους. Μόνο στην πίστη στην αξία της κοινωνικής αλληλεγγύης, στην ύπαρξη στενής κι ουσιαστικής φιλίας και στη χρήση ερωτικών υποκατάστατων γειτονεύουν οι εκτιμήσεις τους.

Εμείς θεωρούμε ως περισσότερο ισχύουσες τις απαντήσεις των ίδιων των εφήβων, επειδή τις βρίσκουμε λιγότερο επιτηδευμένες. Και τώρα μερικές πιο ειδικές παρατηρήσεις πάνω στα ερευνητικά ευρήματα:

1. Η προσαρμογή του εφήβου στις κοινωνικό-οικονομικές λογικές και απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας δεν φαίνεται να επηρέασε αρνητικά τον ιδεαλιστικό χαρακτήρα της εφηβείας. Αντιθέτως φαίνεται πως οι αλλαγές την κατέστησαν περισσότερο ώριμη και προσγειωμένη.
2. Οι σημερινοί έφηβοι φαίνονται περισσότερο συγκρατημένοι από παλιότερες γενιές συνομηλίκων τους. Ενίοτε δίνουν την εντύπωση συντηρητικής ηλικίας. Δεν νομίζουμε πως συμβαίνει κάτι τέτοιο, παρότι τα στοιχεία που μας παρέχει η παρούσα έρευνα για αντικειμενική και πειστική ερμηνεία του φαινομένου είναι πολύ ανεπαρκή. Η αυξημένη π.χ. θρησκευτικότητα των σημερινών Ελλήνων εφήβων εξηγείται από επιδράσεις αρνητικές και θετικές που έχουν ασκηθεί και από το ότι η πτώση του επιπέδου «βακχείας» (πράγμα που συμβαίνει σήμερα) οδηγεί σε ατομικές ή ατομιστικές λύσεις. Έτσι π.χ. περνούν πιο γρήγορα –από ό,τι οι παλιότεροι έφηβοι– στο γ' στάδιο θρησκευτικότητας (της προσωπικής, ατομικής έκφρασης) κατά Spranger (1956).

Ο βασικός περιορισμός της έρευνας είναι ότι το δείγμα της αποτελείτο από μαθητές και φοιτητές προερχόμενοι κυρίως από αστικά ή ημι-αστικά κέντρα. Επομένως, τα αποτελέσματα της έρευνας δεν μπορούν αβασάνιστα να γενικευθούν και σε εφήβους προερχόμενους από μη αστικές περιοχές.

Βιβλιογραφία

- Barber, J.S., & Axinn, W.G. (1998). Gender role attitudes and marriage among young women. *The Sociological Quarterly*, 39, 11-31.
- Caron, S.L., & Moskey, E.G. (2002). Changes over time in teenage sexual relationships: Comparing the High School Class of 1950, 1975, and 2000. *Adolescence*, 37, 515-526.
- Hatfield, E., & Rapson, R. (1996). *Love and sex: Cross cultural perspectives*. Boston: Allyn and Bacon.
- Herald, J.M., Valenzuela, M.S., & Morris, L. (1992). Premarital sexual activity and contraceptive use in Santiago, Chile. *Studies in Family Planning*, 23, 128-136.
- Κοσμοπούλος, Α. (2002). *Ψυχολογία και οδηγητική της παιδικής και νεανικής ηλικίας* (6^η έκδ.). Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα.
- Lye, D., & Waldron, S. (1997). Attitudes toward cohabitation, family and gender roles: Relationship to values and political ideology. *Sociological Perspectives*, 40, 199-225.
- McCabe, M.P., & Cummins, R.A. (1998). Sexuality and quality of life among young people. *Adolescence*, 33, 761-773.
- Newcomer, S.F., & Udry, J.R. (1985). Oral sex in the adolescent population. *Archives of Sexual Behavior*, 14, 41-46.
- Παρασκευόπουλος, Ι.Ν. (1985). *Εξελικτική Ψυχολογία*. Αθήνα.
- Shaughnessy, M.F., & Shakesby, P. (1992). Adolescent sexual and emotional intimacy. *Adolescence*, 27, 475-480.
- Spranger, Ed. (1956). *Ψυχολογία της εφηβικής ηλικίας* (μτφρ. Ν. Λούβαρι). Αθήνα.
- Terrell, F., Terrell I., & Drashek, S. (2000). Loneliness and fear of intimacy among adolescents who were taught not to trust strangers during childhood. *Adolescence*, 35, 611-617.
- Werner-Wilson, R.J. (1998). Gender differences in adolescent sexual attitudes: The influence of individual and family factors. *Adolescence*, 33, 519-531.

Abstract

Spiritual and emotional aspects of adolescence of today

A. V. Cosmopoulos, S. Ph. Vassilopoulos¹

The purpose of this study was to investigate aspects of spiritual, religious, emotional and sexual life in adolescents of today. A comprehensive questionnaire was administered to 275 public high school students and 193 university students (second year undergraduates - control group), asking them to describe adolescence of today drawing mainly from their own experiences. Results showed that university students failed to give an objective picture of adolescence. High school students, in contrast, described adolescence of today as more down-to-earth and mature, which simultaneously manages to keep its well-known idealistic quality.

Keywords: Adolescence; Sexuality; Religiosity

1. Relational Dynamics Laboratory, Department of Education, University of Patras, Patras, 26 110 Greece, fax: +302610997612, e-mail: schesiodynamics.lab@upatras.gr

Πίνακας 5

Συγκριτική παρουσίαση των απαντήσεων που δόθηκαν από τους μαθητές και φοιτητές που συμμετείχαν στην έρευνα.

ΜΑΘΗΤΕΣ

Ιδεολογικός οπλισμός

Το 69% θεωρεί την καριέρα μέσο για καλύτερη ζωή

Το 16% θεωρεί την καριέρα αυτοσκοπό

Έχουν οράματα κοινωνικά;

ΝΑΙ (82%)

ΟΧΙ (18%)

Γιατί δεν ασχολούνται;

δεν έχουν χρόνο (44%)

δεν βγαίνει τίποτε (47%)

Μεταφυσικές Ανησυχίες

Θρησκαεύουν;

ΝΑΙ (88%)

με δικό τους τρόπο 54%

με τον τυπικό τρόπο 45%

Επηρεάζονται από τη θρησκεία;

ΝΑΙ (27%)

ΟΧΙ (26%)

Έτσι κι έτσι (48%)

Δίνει η Πίστη νόημα στη ζωή τους;

ΝΑΙ (81%)

ΟΧΙ (19%)

Πιστεύουν στην αξία της κοινωνικής αλληλεγγύης;

Το 56% πιστεύει στην αλληλεγγύη αλλά αποθαρρύνεται από το κοινωνικό-

ΦΟΙΤΗΤΕΣ

Το 57% των φοιτητών πιστεύει πως ο έφηβος δεν θεωρεί ότι αξίζει στη ζωή κάτι περισσότερο από την καριέρα και την επιτυχία

Το 28% των φοιτητών θεωρούν ότι ο έφηβος έχει κοινωνικά οράματα
Ο έφηβος δεν ασχολείται με οράματα και αγώνες (12%)

Δεν έχει χρόνο για αυτά (49%)

Δεν πιστεύει σε αυτά (10%)

Ο σημερινός έφηβος δεν πιστεύει ότι η Μεταφυσική μπορεί να νοηματοδοτήσει τη ζωή του (34%)

Δεν έχει χρόνο για αυτά (24%)

Ο έφηβος δεν έχει μεταφυσικές ανησυχίες (15%)

Έχει μεταφυσικές ανησυχίες και βρίσκει νόημα σε αυτές (25%)

Το 71% των φοιτητών θεωρούν ότι ο έφηβος πιστεύει στην αλληλεγγύη αλ-

οικονομικό περιβάλλον

Το 27% πιστεύει στην αλληλεγγύη και την καλλιέργει

λά αποθαρρύνεται από το κοινωνικό-οικονομικό περιβάλλον

Το 19% των φοιτητών θεωρεί ότι ο σημερινός έφηβος πιστεύει στην αλληλεγγύη και την καλλιέργει

Έχουν στενό φίλο με τον οποίον επικοινωνούν ουσιαστικά;

ΝΑΙ (85%)

Το 71% θεωρεί ότι ο σημερινός έφηβος έχει στενό φίλο με τον οποίον επικοινωνεί βαθιά

Έχουν ερωτική σχέση;

Το 44% δήλωσε ότι έχει συναισθηματική σχέση

Το 62% θεωρεί ότι ο έφηβος ανταποκρίνεται στο ερωτικό κάλεσμα

Καταφεύγουν σε ερωτικά υποκατάστατα;

ΟΧΙ (75%), ΣΥΧΝΑ (4%), ΠΟΛΥ ΣΥΧΝΑ (2%), ΕΥΚΑΙΡΙΑΚΑ (19%)

Το 81% θεωρεί ότι ο έφηβος δεν προτιμάει τη χρήση ερωτικών υποκατάστατων

Έχουν ερωτική επαφή με σύντροφο;

ΚΑΘΟΛΟΥ (58%), ΕΥΚΑΙΡΙΑΚΑ (20%)

Το 12% δέχεται ότι οι έφηβοι δεν έχουν καθόλου ερωτική ζωή

Το 19% των φοιτητών θεωρούν ότι ο έφηβος έχει ερωτική επαφή συχνότερα από μια φορά την εβδομάδα

Οι σημαντικότεροι λόγοι για τους οποίους δεν έχουν ερωτική επαφή είναι:

1. Δεν ήρθε ακόμα ο καιρός γι' αυτό
2. Φοβούνται (AIDS, ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, κ.λπ.)
3. Δεν την χρειάζονται

1. Φοβούνται (AIDS, ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, κ.λπ.)

2. Δεν βρίσκουν ανταπόκριση

3. Είναι πολύ κουρασμένοι

